

Społeczeństwo zamknięte

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Mickiewicz Adam, *Księgi Narodu Polskiego. Od początku świata aż do umęczenia narodu polskiego.*

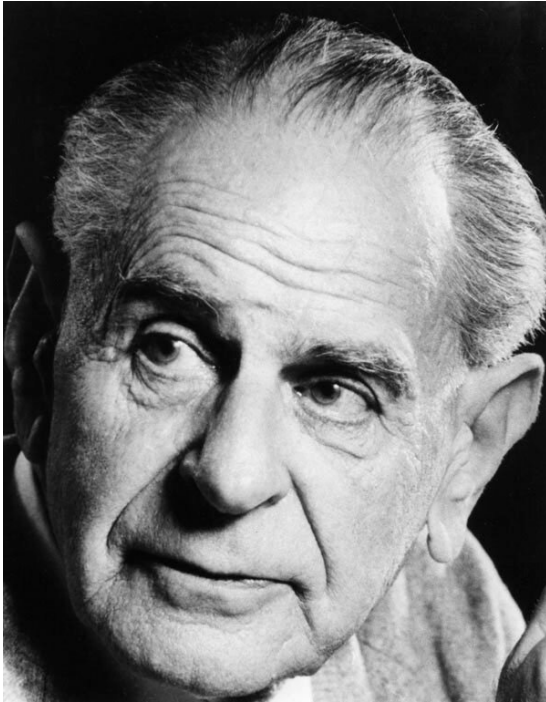

Czy historia ma jakiś sens? Czy układa się w logiczną całość, czy stanowi raczej zlepek przypadkowych wydarzeń? Czy badając prawa dziejów, możemy przewidzieć przyszłość? Czy odpowiadając na pytanie, skąd przyszliśmy, możemy wskazać, dokąd idziemy? I czy od drogi tej nie ma odwrotu? Te pytania były istotne dla austriackiego filozofa Karla Poppera. Postawił on ważne pytania o to, w jaki sposób nasze myślenie o przeszłości rzutuje na przyszłość. Postawił on również problem odpowiedzialności filozofów, za koncepcje, które głoszą.

Twoje cele

- Dowiesz się, jakie znaczenie dla rozumienia wiedzy przez Karla Poppera mają pojęcia falsyfikacjonizmu i historycyzmu.
- Przedstawisz idee społeczeństwa zamkniętego i społeczeństwa otwartego.
- Wykorzystasz elementy filozofii Karla Poppera do analizy innych teorii.
- Porównasz różne sposoby myślenia o historii.

Omylność wiedzy

Karl Raimund Popper (1902-1994): pochodził z Wiednia, gdzie spędził pierwsze lata swojego życia. Przed zajęciem Austrii przez Niemcy emigrował do Nowej Zelandii, gdzie spędził lata 1937-1947. Tam też powstawały jego najważniejsze dzieła. Resztę życia spędził w Londynie.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Karl Raimund Popper był jednym z najbardziej znanych i wpływowych filozofów XX wieku. Głównym zagadnieniem, któremu poświęcił swoją pracę, była kwestia tego, w jaki sposób rozwija się nasza wiedza o świecie. Można więc powiedzieć, że zajmował się przede wszystkim epistemologią czyli nauką o ludzkim poznaniu. Popper zastanawiał się jednak nie tylko nad tym, jak ludzie zdobywają wiedzę, ale również jakie konsekwencje wynikają z tej wiedzy. Stąd też wzięło się jego zainteresowanie filozofią polityki.

Jednym z głównych problemów w filozofii nauki jest kwestia **demarkacji**, czyli odróżnienia tego, co jest, a co nie jest naukowe. Należy odnaleźć kryterium, które w sposób obiektywny pozwoli oddzielić rzetelną naukę od pseudonauki. Jedną z odpowiedzi na ten problem jest pogląd, który mówi, że nauką jest tylko to, co jest oparte na empirycznie sprawdzalnych

([weryfikowalnych](#)) faktach. Taką wizję nauki postulowali pozytywiści.

Dla Karla Poppera takie kryterium było niewystarczające. Zaproponował on, by za teorię naukową uznawać jedynie taką, którą da się potencjalnie [sfalsyfikować](#). Polegać to ma na tym, by móc zaproponować eksperyment, którego wynik mógłby wykazać, że dana teoria jest fałszywa. Na przykład: teoria ewolucji jest naukowa, gdyż można sobie wyobrazić eksperyment, który by ją zakwestionował.

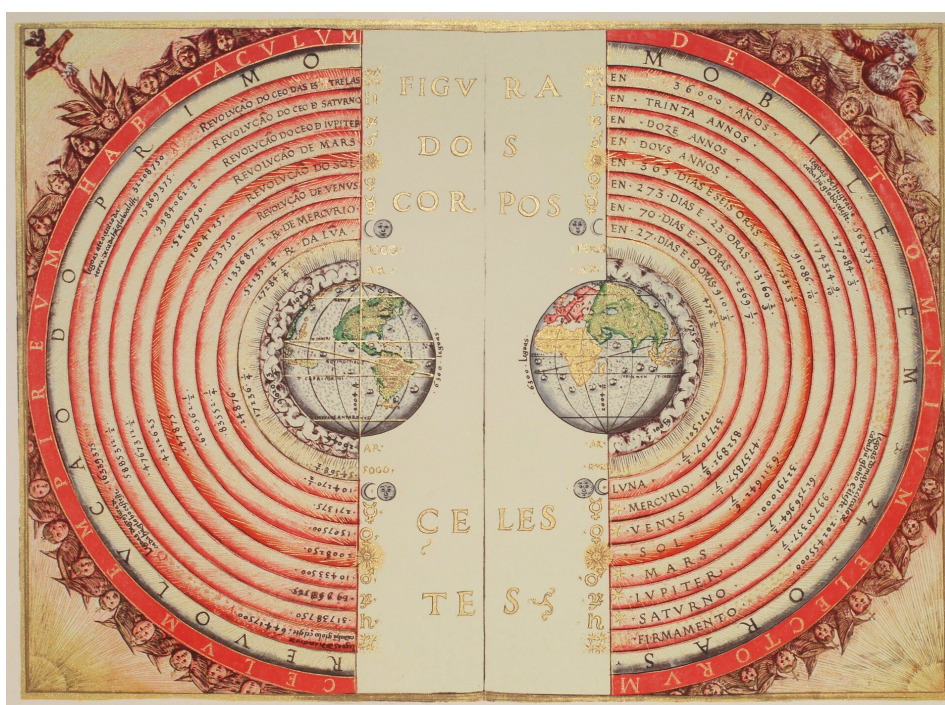

Szkielet dziobaka. Dziobak zalicza się do tak zwanych żywych skamieniałości – organizmów, które żyją współcześnie, ale budową bardzo przypominają swoich przodków sprzed kilkudziesięciu milionów lat.

Przykładem takiego eksperymentu mogłoby być porównanie szkieletu współczesnego szkieletu dziobaka i jego skamienieliny. Takie badanie wykaże, że dziobaki nie zmieniły się znacznie w ciągu milionów lat. Należy więc sobie zadać pytanie: czy ssaki te nie podlegały ewolucji? Czy nie zmieniały się adaptując się do nowego środowiska? I ostatecznie: czy jest to dowód na odrzucenie teorii ewolucji?

Źródło: licencja: CC BY-SA 3.0.

Nie oznacza to oczywiście, że dana teoria musi zostać podważona. Dobra teoria jest bowiem poparta przez fakty. Musi istnieć jednak możliwość jej unieważnienia. Jeżeli nie ma takiej możliwości, by dany pogląd jakkolwiek sfalsyfikować, to należy – zdaniem Poppera – uznać go za nienaukowy. Z tego powodu filozofia Poppera jest nazywana **falsyfikacjonizmem**.

Obraz Bartolomeu Velho pochodzi z XVI w. i przedstawia geocentryczny model budowy wszechświata. Dopiero odkrycia Mikołaja Kopernika zakwestionowały tę teorię. Zdaniem Karla Poppera kwestionowanie wiedzy jest naturalnym procesem poznania naukowego.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Pogląd Poppera wiąże się z przekonaniem, że wiedza ludzka jest omylna. Historia nauki pokazuje, że ludzie mylili się i teorie niedoskonałe zastępowali lepszymi – bliższymi prawdzie i lepiej objaśniającymi świat. Falsyfikowanie to jedna z podstaw pracy naukowej. Przesłanie Poppera brzmi więc tak: jeżeli ktoś twierdzi, że jego teoria jest niepodważalna i że nie może istnieć lepsza, to powinien być to dla nas wyraźny sygnał, by takiej osobie nie ufać.

Historycyzm

Poglądy dotyczące filozofii nauki Popper przenosił na zagadnienia związane z badaniem historii. Pytanie o sens dziejów może przybrać formę pytania o istnienie celu historii. Niektórzy myśliciele twierdzili, że wszystkie wydarzenia ostatecznie prowadzą w jakimś kierunku. Dzieje nie są zatem przypadkowe, są uporządkowane, posiadają – jak by powiedział Arystoteles – przyczynę celową. Odpowiadając na pytanie o sens historii, można również twierdzić, że historia rządzi się jakimiś prawami. Oznacza to, że istnieją jakieś obiektywne prawidłowości, zgodnie z którymi muszą potoczyć się losy. Jest to analogia do praw przyrody, takich jak przykładowo prawo powszechnego ciężenia, które mówi, że ciało zawsze zachowuje się w określony sposób. I tak jak prawa przyrody pozwalają nam przewidzieć przyszłe zdarzenia (jabłko zawsze spadnie na ziemię), tak prawa historii miałyby pozwolić nam przewidzieć przyszłość – czyli określić, jak potoczą się ludzkie losy.

Wiarę w nieuchronność praw historii nazywa Popper [historycyzmem](#). Jak można się domyślić, dla austriackiego filozofa historycyzm nie jest poglądem naukowym. Jest tak – mówiąc ogólnie – dlatego, że jest on właśnie нефalsyfikowalny. Historycyzm nie wykazuje możliwości obalenia jego założeń. Każde wydarzenie w historii dzieje się, ponieważ musi się dziać zgodnie z koniecznością dziejową. Nie są możliwe wydarzenia, których pojawienie się zakwestionowałoby filozofię historycyzmu.

Filozofami, których szczególnie Popper oskarża o historycyzm są Platon, Hegel i Marks. To ich wizja społeczeństwa i jego dziejów jako procesu, który nieubłaganie podąża w określonym kierunku, została przez Poppera poddana krytyce.

Platon w dialogu zatytułowanym „Państwo” przedstawia utopijną wizję idealnego społeczeństwa.

Źródło: dostępny w internecie: Pixabay.

Popper poddaje krytyce historycyzm również na innym polu. Według niego historycyzm zakłada, że wtedy tylko można pozostać racjonalnym w polityce, kiedy zna się przyszły bieg historii, a znają go nieliczni. To oni mają za zadanie narzucić zgodne ze znaną im (tylko im) prawdą rozwiązania polityczno-społeczne. Te rozwiązania – ze względu na ich nieegalitarny charakter – są opresyjne. Mają charakter **totalitarny**, ponieważ w trud ich wprowadzenia zaangażowani są tylko nieliczni, reszcie zaś uniemożliwia się wywarcie wpływu na kształt porządku polityczno-społecznego. Popper podkreśla jednak, że to ludzie są odpowiedzialni za tworzenie porządku społecznego, w którym żyją. To oni również tworzą systemy opresyjne, a nie los, któremu podporządkowanie się miałyby być – zdaniem Poppera – antydemokratyczne i którego urzeczywistnieniu sprzyjają owi nieliczni. Popper wyraża w ten sposób swój szacunek do ludzkiej woli, przynależnej każdemu uczestnikowi życia politycznego, wyraża zaś dezaprobatę dla ideologii (w tym historycyzmu), które zaprzeczają, że ludzie są wolni i sami mogą kształtować porządek polityczno-społeczny.

Społeczeństwo otwarte

Rozważania o historii prowadzą Poppera do charakterystyki społeczeństwa. Wprowadza on rozróżnienie na społeczeństwo otwarte i społeczeństwo zamknięte. Różnica między tymi dwoma typami społeczeństw dotyczy tego, w jaki sposób następuje w nim zmiana elit politycznych. W społeczeństwie otwartym następuje to w sposób pokojowy, poprzez wybory. W społeczeństwie zamkniętym zmiana ta następuje zazwyczaj poprzez rewolucję lub zamach stanu. Otwartość społeczeństwa polega zatem na tym, że dopuszcza ono możliwość prowadzenia różnych wizji politycznych. Można powiedzieć, że jest – podobnie

jak porządna teoria naukowa – falsyfikowalne. Społeczeństwo takie otwarte jest na krytykę władzy i swobodną dyskusję na temat prowadzonej polityki.

Przeciwieństwem takiego stanu jest społeczeństwo zamknięte, czyli takie, w którym wolność jest mocno ograniczona. Jest to społeczeństwo totalitarne, czyli rodzaj rządów, w którym państwo sprawuje pełną kontrolę nad każdym aspektem życia człowieka. W takim społeczeństwie nie jest możliwa ani pluralistyczna debata, ani istnienie alternatywnych wizji polityki.

Przykładem społeczeństwa zamkniętego są faszystowskie Włochy pod rządami Benito Mussoliniego. Totalitaryzm często idzie w parze z kultem jednostki – wola przywódcy utożsamiana jest tu z wolą państwa.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Słownik

falsyfikacja

(łac. *falsum* – fałsz) – metoda sprawdzania sądu lub teorii, która polega na wykazaniu jej fałszywości, np. poprzez wykazanie, że z danego założenia nie wynikają spodziewane konkluzje

falsyfikacjonizm

pogląd w filozofii nauki, zgodnie z którym do rozwoju wiedzy niezbędne jest obalenie (falsyfikowanie) aktualnie obowiązujących teorii, szukając kontrprzykładów, które mogą je zakwestionować. W związku z tym racjonalna metoda naukowa powinna zawierać odpowiednie procedury, które testują daną teorię, sprawdzając, czy jest możliwe jej obalenie

historycyzm

przekonanie mówiące, że istnieją prawa historii, zgodnie z którymi, w sposób konieczny, dzieją się poszczególne wydarzenia

totalitaryzm

(łac. *totalis* – całkowity) – system rządów, który dąży do pełnej kontroli publicznego i prywatnego życia swoich obywateli

weryfikacja

(łac. *verum* – prawda) – działanie, którego celem jest ustalenie prawdziwości danego sądu lub teorii

Prezentacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją na temat modeli społeczeństwa i przedstawionych wobec nich przez Karla Poppera zarzutów. Zastanów się, jaki związek mają tego typu społeczeństwa z ograniczeniem wolności jednostki? Swoje spostrzeżenia zapisz w formie notatki.

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Muzyka wykorzystana w prezentacji: Kyle Preston, The People, licencja: Artlist.io.

Polecenie 2

Napisz esej na temat społeczeństw zamkniętych dzisiaj. Zastanów się, gdzie możemy spotkać się ze społeczeństwem zamkniętym i dokonaj jego analizy. Pamiętaj o nadaniu ciekawego tytułu swojej pracy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Problem demarkacji w filozofii nauki dotyczy...

- ☐ rozróżnienia pomiędzy wiedzą historyczną a wiedzą aktualną.
- ☐ rozróżnienia pomiędzy wiedzą teoretyczną a wiedzą praktyczną.
- ☐ rozróżnienia pomiędzy wiedzą naukową a nienaukową.
- ☐ rozróżnienia pomiędzy wiedzą prawdopodobną a wiedzą pewną.

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tekst o brakujące wyrażenia. Uwaga: kilka odpowiedzi jest błędnych.

Jeżeli teoria naukowa została potwierdzona na drodze eksperymentów, to powiemy, że została ona , jeżeli zaś znajdzie się przykład, który jest z nią sprzeczny, to oznacza, że została . Pozytywiści uważali, że o naukowości teorii świadczy to, czy ją , Popper uważał, że powinniśmy sprawdzić czy można ją potencjalnie .

zweryfikowano

uzasadniono

sfalsyfikowana

porównać

sfalsyfikować

przeanalizowana

zweryfikowana

uprawdopodobnić

skrytykowana

Ćwiczenie 3

Jeżeli przyjąć falsyfikacjonizm jako kryterium naukowości, to który z poniższych przykładów świadczyłby o tym, że teoria mówiąca o antropogenicznych (czyli będących konsekwencjami działalności człowieka) przyczynach zmian klimatu jest naukowa?

- ☐ Istnieje możliwość przeprowadzenia eksperymentu, który negatywnie zweryfikowałby założenia danej teorii.
- ☐ Nie są znane inne przekonujące wyjaśnienia zmian klimatu.
- ☐ Badania przeprowadzone przez kilka niezależnych instytucji naukowych okazały się zbieżne.
- ☐ Analiza danych statystycznych z ostatnich stu lat potwierdziła hipotezy.

Ćwiczenie 4

Zaznacz poprawne odpowiedzi.

- ☐ W społeczeństwie zamkniętym dopuszcza się możliwość przedstawiania wizji politycznych.
- ☐ W społeczeństwie zamkniętym wolność jednostek jest mocno ograniczona.
- ☐ W społeczeństwie zamkniętym nie ma możliwości prowadzenia publicznych debat.
- ☐ W społeczeństwie zamkniętym nie istnieje alternatywna wizja polityki.
- ☐ W społeczeństwie otwartym zmiana rządów następuje zazwyczaj poprzez rewolucję.

Ćwiczenie 5

Połącz ze sobą elementy zdania tak, by stanowiły sensowną całość i prezentowały stanowisko Poppera.

Dla Poppera społeczeństwo
obywatelskie to jedynie

istnieje wolność obywatelska.

Dla Poppera państwo Platona to

utopia.

W społeczeństwie zamkniętym

szereg racjonalnych procesów.

W społeczeństwie zamkniętym

obywatel nie może swobodnie
decydować o swoim losie.

Do powstania racjonalnego państwa
prowadzi

państwo totalitarne.

W ramach społeczeństwa otwartego

społeczeństwo otwarte

Dla Poppera państwo komunistyczne to

jednostka musi podporządkować się
konieczności dziejowej.

Ćwiczenie 6

Od czasu do czasu media informują o różnych prorocत्वach, które mówią o zbliżającym się końcu świata. Czy takie przekonanie można nazwać – za Karlem Popperem – historycyzmem?

Zapoznaj się z poniższym fragmentem „*Ksiąg narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego*”, których autorem jest Adam Mickiewicz, a następnie zastanów się, czy do analizy tego tekstu można wykorzystać pojęcie historycyzmu.

((Adam Mickiewicz

Księgi Narodu Polskiego. Od początku świata aż do umęczenia narodu polskiego

I umęczono naród polski i złożono w grobie, a królowie wykrzyknęli, zabiliśmy i pochowaliśmy Wolność.

A wykrzyknęli głupio, bo popełniając ostatnią zbrodnię, dopełnili miary nieprawości swych, i kończyła się potęga ich wtenczas, kiedy się najwięcej cieszyli.

Bo naród polski nieumarł, ciało jego leży w grobie, a dusza jego zstąpiła z ziemi, to jest z życia publicznego do otchłani, to jest do życia domowego ludów cierpiących niewolę w kraju i za krajem, aby widzieć cierpienia ich.

A trzeciego dnia dusza wróci do ciała, i naród zmartwychwstanie i uwolni wszystkie ludy Europy z niewoli.

I przeszło już dni dwa; jeden dzień zaszedł z pierwszym wzięciem Warszawy, a drugi dzień zaszedł z drugim wzięciem Warszawy, a trzeci dzień wnidzie ale niezajdzie.

A jako za zmartwychwstaniem Chrystusa ustały na ziemi całej ofiary krwawe, tak za zmartwychwstaniem narodu polskiego, ustaną w Chrześcijaństwie wojny.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Księgi Narodu Polskiego. Od początku świata aż do umęczenia narodu polskiego*.

Ćwiczenie 8

Rozważ, czy społeczeństwo, w którym żyjesz, jest społeczeństwem otwartym czy zamkniętym? Podaj argumenty lub przykłady zjawisk na rzecz Twojej tezy.

Ćwiczenie 9

Karl Popper postulował, by za kryterium naukowości uznać zasadę falsyfikacjonizmu. Czy jednak sama ta zasada jest falsyfikowalna? Czy filozofia Poppera jest nauką?

Ćwiczenie 10

Wróćmy do początkowego pytania: czy historia może mieć jakiś sens? Jeżeli zgodzimy się z Popperem, że sensem tym nie mogą być niezmiennie prawa rządzące dziejami i że nie istnieje cel, do których one zmierzają, to co nam pozostaje? Czy zgodziłbyś się zatem z konkluzją Poppera, że historia nie ma żadnego sensu? Wyjaśnij swoje stanowisko w kilku zdaniach.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: filozofia

Temat: Społeczeństwo zamknięte

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, uczniowie liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

VII. Filozofia i kultura europejska jako „przypisy do Platona”. Uczeń:

4) wskazuje na wybranym przykładzie na obecność platonizmu w późniejszych epokach (np. w teologicznej myśli średniowiecznej, w nowożytnym matematycznym przyrodoznawstwie, w politycznych próbach budowania „państwa doskonałego”).

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

7. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Uczeń:

- 1) objaśnia kluczowe tezy heglowskiej historiozofii;
- 2) wyjaśnia heglowską koncepcję wolności jako uświadomionej konieczności oraz koncepcję dziejów jako postępu w uświadomieniu wolności;

III. Wybrane problemy filozofii.

10. Wybrane spory z zakresu filozofii polityki. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

- 1) o naturę społeczeństwa (indywidualizm – kolektywizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

- Dowiesz się, jakie znaczenie dla rozumienia wiedzy przez Karla Poppera mają pojęcia falsyfikacjonizmu i historycyzmu.
- Przedstawisz idee społeczeństwa zamkniętego i społeczeństwa otwartego.

- Wykorzystasz elementy filozofii Karla Poppera do analizy innych teorii.
- Porównasz różne sposoby myślenia o historii.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zna i charakteryzuje główne dyscypliny filozoficzne, opisuje ich problematykę i posługuje się odpowiednią terminologią;
- identyfikuje różne problemy, stanowiska i nurty filozoficzne na przykładach pytań i twierdzeń filozofów;
- rozpoznaje związki między filozofią a innymi działami kultury europejskiej, zwłaszcza między filozofią a sztuką (w tym literaturą piękną), religią i nauką;
- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- umie pisać tekst (esej) filozoficzny, w którym – korzystając ze zdobytej wiedzy z zakresu logiki i historii filozofii – identyfikuje się i rozpatruje określone poglądy filozoficzne.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli;
- opis ustny;
- esej filozoficzny;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i prosi uczniów na odpowiedź na pytania zawarte we wstępie:
 - *Czy historia ma jakiś sens? Czy układa się w logiczną całość, czy stanowi raczej zlepek przypadkowych wydarzeń?*
 - *Czy badając prawa dziejów, możemy przewidzieć przyszłość?*
 - *Czy odpowiadając na pytanie, skąd przyszliśmy, możemy wskazać dokąd idziemy? I czy od drogi tej nie ma odwrotu?*Wspólna praca całego zespołu.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi uczniów o padanie trzech przykładów z dziedziny literatury, teatru, kina, sztuki, w którym przedstawione zostało społeczeństwo zamknięte. Uczniowie mają się zastanowić, jakimi zabiegami posłużył się twórca w celu ukazania cech charakterystycznych społeczeństwa.
2. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: *elementy filozofii Karla Poppera*. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisane hasło. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne
3. **Praca z multimediami.** Nauczyciel udostępnia uczniom materiał z sekcji „Prezentacja” dzieli klasę na 4 zespoły. Każdy z nich otrzymuje jeden z modeli społeczeństwa przedstawionych w multimediami. Zadaniem każdej z grup jest stworzenie krótkiej wypowiedzi ustnej na temat zagadnień poruszonych w treści prezentacji. Pozostali uczniowie zadają pytania przedstawicielom grup i sporządzają notatkę. Nauczyciel moderuje dyskusję i, w razie potrzeby, uzupełnia wypowiedzi uczniów o dodatkowe informacje.
4. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia 6-8. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie, na podstawie wiedzy zdobytej przed lekcją oraz podczas lekcji, układają trzy zadania quizowe związane z tematem zajęć, które następnie dają do rozwiązania wybranej osobie z klasy. W ten sposób utrwalają zdobytą wiedzę i umiejętności.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji pojęciami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.
2. Polecenie nr 2 z sekcji „Prezentacja”: *Napisz esej na temat społeczeństw zamkniętych dzisiaj. Zastanów się, gdzie możemy spotkać się ze społeczeństwem zamkniętym i dokonaj jego analizy. Pamiętaj o nadaniu ciekawego tytułu swojej pracy.*

Materiały pomocnicze:

- Chmielewski A., *Społeczeństwo otwarte czy wspólnota? Filozoficzne i moralne podstawy nowoczesnego liberalizmu oraz jego krytyka we współczesnej filozofii społecznej*, Wrocław 2001.
- Legutko R., *Etyka absolutna i społeczeństwo otwarte*, Kraków 1998.
- Popper K. R., *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, tł. Tadeusz Korczyc, t. 1, *Urok Platona*, Warszawa 1987.
- Popper K. R., *Społeczeństwo otwarte i jego wrogowie*, tł. Tadeusz Korczyc, t. 2, *Wysoka fala prorocत्व: Hegel, Marks i następstwa*, Warszawa 1987.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.